

ідентичності та власного визнання. Гендерна різноманітність – явище, що буде активно досліджуватись у наступних десятиліттях.

Список використаної літератури

1. Бем С. Линзы гендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов / [пер. с англ.]. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. 336 с.
2. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91ender.html> (дата звернення 29.02.2020).
3. Answers to Your Questions about transgender people, gender identity, and gender expression. URL: <https://www.apa.org/topics/lgbt/transgender.pdf> (дата звернення 28.02.2020).
4. Intergender. URL: <https://gender.wikia.org/wiki/Intergender> (дата звернення 27.02.2020).

Костіна Тетяна Олександрівна – к. психол. н., доц., докторантка кафедри психології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (м. Переяслав).

Костю С. Й.

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЄДИНИЙ СУСПІЛЬНИЙ ПРОДУКТ

Постановка проблеми. Гендерна ідентифікація – це усвідомлення індивідом своєї статевої належності, переживання ним своєї маскулітності/фемінності та готовність виконувати визначену статевою роль. Ідентифікувати (усвідомити) себе чоловіком або жінкою – означає прийняти ті психологічні якості й моделі поведінки, які суспільство приписує людям залежно від їх біологічної статі.

Цивілізовані західні країни сьогодні не лише толерують дослідження в гендерному дискурсі, але мають стратегії розвитку гендерної рівності в соціально-культурній та економічній сферах, проводять викладацькі курси в вищих навчальних закладах щодо кроссекторальної гендерної проблематики. Становище українського суспільства на даний момент змушує ставити під сумнів швидкоплинність інтеграції України до європейського світу. Також

слід відзначити, відсутність цілеспрямованої державної політики щодо досягнення гендерної рівності, невідповідність фактичних можливостей представників обох статей до задекларованій в Конституції України рівності статей. Наслідком цього стає посилення диференціації між чоловіками та жінками, а отже порушення засад демократичного суспільства, що в свою чергу сповільнює розвиток країни, послаблює систему державного правління [1].

Викладення основного матеріалу. Гендерна ідентичність виникає під впливом гендерних стереотипів, які існують у кожному суспільстві і формуються в контексті культури, історичного часу. Їх значення та інтерпретація залежать від багатьох соціальних факторів, таких як клас, вік, раса, етнос. Гендерні стереотипи – це сформовані в культурі узагальнені уявлення про те, як у дійсності поведуть себе чоловіки та жінки.

З точки зору І.С. Кльоциної, однією з основних характеристик гендерної ідентичності є засвоєння особистістю гендерної ролі (способів поведінки людей у залежності від їхніх позицій у статевій диференціації), а також розвиток гендерної самосвідомості (усвідомлення своєї схожості та відмінності із представниками своєї статі на відміну від протилежної). Узагальнення досліджень С.Л. Бем, П.П. Горностая, М.С. Кімела, А.В. Мікляєвої та ін., Й. Милюски, Л.М. Ожигової, С.М. Оксамитної, Л.Б. Шнейдер, дозволило нам виокремити структурні компоненти гендерної ідентичності особистості, до яких належать: гендерні уявлення (когнітивний компонент), гендерна самооцінка (афективний компонент) і гендерні плани, способи та структура поведінки (конативний компонент), які репрезентуються і реалізуються у трьох об'єктивних просторах гендерної буттєвості особистості (середя, організм, діяльність) як гендерні стереотипи та еталони, гендерна тілесність, гендерні ролі. Гендерні уявлення, гендерна самооцінка і гендерні плани, способи і структура поведінки обумовлюють варіант гендерної ідентичності особистості.

Отже, гендерна ідентичність, гендерні ролі та стереотипи пов'язані між собою: по суті, ролі і стереотипи є складовою та відображенням гендерної ідентичності особистості.

Сутність механізму стереотипізації полягає в приписуванні різноманітних характеристик на основі віднесення об'єкта, що спостерігається, до вже відомої категорії. В основі стереотипу знаходиться психологічний феномен генералізації, схематизації свого й чужого. Намагання засвоїти певну гендерну роль та відповідати усталеним в суспільстві гендерним стереотипам реалізується завдяки таким механізмам соціального впливу, як нормативний та

інформаційний тиск. Нормативний тиск виявляється у неприйнятті та осудженні суспільством тих його членів, чия поведінка не відповідає традиційним гендерним нормам даного суспільства. Типовим проявом нормативного тиску є негативне ставлення до індивідів з нетрадиційною сексуальною орієнтацією в більшості сучасних суспільств [2, 3].

Таким чином, виконання гендерної ролі під впливом нормативного тиску є вимушеним пристосуванням до наявних суспільних стереотипів, щоб уникнути нехтування з боку суспільства. Інформаційний тиск реалізується завдяки прагненню індивіда відповідати певним нормам та стандартам, серед яких значну роль відіграють гендерні стереотипи. Тобто людина намагається поводити себе так само як і члени її референтної групи, і тільки тоді вона вважає свою поведінку правильною.

Для з'ясування гендерної соціалізації було проведено чимало різноманітних досліджень психологічного спрямування, в яких вивчалось засвоєння індивідом тої чи іншої гендерної норми. Теорія ідентифікації підкреслює роль емоцій та наслідування: вважається, що дитина несвідомо імітує поведінку дорослих представників своєї статі, передусім батьків, місце яких хоче зайняти. Теорія статевої типізації, яка спирається на теорію соціального наuczіння, надає вирішального значення механізмам психологічного підкріплення.

Дорослі та батьки заохочують хлопців до маскуліної поведінки та негативно ставляться до них, коли вони поводять себе фемінно. Спочатку дитина навчається розрізняти диференційовані за статтю зразки поведінки, потім – поширювати цей досвід на нові ситуації. Теорія само-категоризації підкреслює когнітивний бік цього процесу і особливо – значення самосвідомості: дитина спочатку засвоює уявлення про те, що означає бути чоловіком або жінкою, потім визначає, категоризує себе як хлопчика чи дівчинку і після цього намагається співставляти свою поведінку відповідно до гендерних уявлень. Психологічні теорії описують переважно, як дитина засвоює відповідний статево-рольовий репертуар. Вона або він розвивають свою гендерну ідентичність, тобто власні почуття та свідому поведінку особи коригуються залежно від того, хто це – жінка або чоловік, дівчина чи хлопець, та від вивчення й засвоєння гендерної ролі – набору експектацій поведінки. По-перше, суспільство, в якому з'являється дитина, вже гендерно організоване або структуроване. Починаючи від імені, а згодом через іграшки, одяг, у родинному колі й поза його межами, відбувається процес гендерної соціалізації. Поступово групова соціалізація починає відігравати головну роль у

подальшому підсиленні гендерних ідентичностей впродовж шкільного навчання [1].

Гендерна соціалізація особистості завдяки набуттю гендерних ідентичностей вважається найвизначнішим чинником формування жіночих і чоловічих соціальних ролей. Отже, беручи за основу біологічну стать, необхідно зважати на соціокультурні чинники, які взаємодіють з біологічними й разом виступають визначальними у виборі гендерної ідентичності та гендерної ролі.

У західній літературі при розгляді таких питань гендерної соціалізації, як пояснення механізмів передачі гендерної інформації від батьків до дітей, останнім часом широко застосовується теорія гендерної схеми С. Бем.

Теорія гендерної схеми опирається на дві теорії засвоєння статевої ролі: теорію когнітивного розвитку і теорію соціального научіння.

Представники когнітивної теорії – Л. Колберг, Ж. Піаже, Г. Мартін вважають, що першим етапом у процесі засвоєння статевої ролі є самовизначення, ідентифікація дитини як хлопчика чи дівчинки. Після виникнення когнітивного самовизначення, дитина оцінює позитивно ті речі, дії і форми поведінки, котрі пов'язані з роллю дівчинки чи хлопчика. В результаті типова для даної статі поведінка викликає позитивні почуття, так і відбувається самоствердження. Діти розвивають свідоме бажання бути подібними до одного з батьків або інших дорослих тієї самої статі. І в цьому разі процес набуття дорослого світосприйняття відбувається через навчання, якому передуює фаза вибору чоловічої чи жіночої поведінкової моделі. Дитина двох або трьох років може називати себе дівчинкою чи хлопчиком, ще не знаючи того, що ця відмінність ґрунтується на фізичних властивостях.

Значний внесок у створення моделі формування гендерної ідентичності зробив Е. Еріксон. Він вважав, що перед людиною на різних вікових стадіях постають складні, іноді критичні ситуації, які мають специфічний характер. Долаючи ці критичні ситуації протягом життя успішно (усього їх 8), індивід збагачується новим соціальним досвідом і переходить до наступної стадії. Якщо ж соціалізації на якій-небудь стадії не відбулося або вона відбулася частково, це негативно впливає, як вважає Еріксон, на подальші стадії та соціалізацію в цілому [3].

Висновки. Отже, гендерна ідентичність – це аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі. Це одна з базових характеристик особистості, що формується в результаті психологічної інтеріоризації

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>